

BEESTJE VAN DE WEEK

Het pimperlblauwtje

Zo lieflijk als het pimperlblauwtje oogt als vlinder, zo gehaaid is hij als rups. Plantenecoloog Irma Wynhoff ziet hem een mierenlarve opschrikken – onder een capuchon.

Door **Caspar Janssen** Foto **Robin de Puy**

Waar het pimperlblauwtje vliegt, is het mooi. Het is zelf al een mooie vlinder, een van de grootste blauwtjes, en hij kan alleen maar leven in de prachtigste gebiedjes. De beroemdste vliegplaatsen lagen vroeger in Brabant en Limburg, in de dalen van de Roer, de Maas en de Swalm, en op de graslanden langs beekjes. In kleinschalig, soortenrijk, nat boerenland.

Die landjes bestaan eigenlijk niet meer, althans: niet in agrarisch gebied. Het pimperlblauwtje is dan ook verdwenen, in 1970, niet als enige vlindersoort. Maar in 1990 hebben we hem opnieuw uitgezet, in een gebiedje waar hij vroeger veel voorkwam, in de Moerputten, onder Den Bosch, in het stroomgebied van de Maas, de Dieze en de Dommel. Ook daar waren de vochtige graslanden verdwenen, op een paar plekjes na, en nu willen we dat leefgebied, die zeldzame blauwgraslanden, daar weer uitbreiden. Het is de enige plek waar het pimperlblauwtje nu leeft, vorig jaar zagen we er meer dan duizend en vanaf nu gaan ze weer vliegen.

Ik ben van oorsprong plantenecoloog, maar het leuke van vlinders is dat je met alles te maken hebt: met planten, met het weer, het microklimaat, bodemcondities, hydrologie, enzovoorts. Dat is zoveel interessanter. Het pimperlblauwtje is dan nog eens extra bijzonder. Eigenlijk is het een wonder dat de soort nog bestaat. Hij is niet alleen afhankelijk van één waardplant, maar ook van één mierensoort die hij parasiteert. En die twee moeten dan ook nog eens bij elkaar in de buurt zijn.

De meeste vlinders zijn vegetariër, die hebben een of meer waardplanten, daar leeft de rups van, die verpopt zich dan en wordt een vlinder. Bij het pimperlblauwtje werkt het anders, hij heeft een soort tropische levenswijze als parasiet van mieren. De rups leeft maar heel kort op de waardplant, de grote pimperl. In zijn laatste rupsenstadium verlaat hij de waardplant en laat zich op de grond oppikken door werksters van de moerassteekmier, een knooppier. Die slepen hem naar hun nest en zetten hem tussen het broed. En daarvan leeft de rups de rest van het jaar. In de winter, als de mieren nesten ondergronds gaan, gaan ze gewoon mee. Ze leven van rooftochtjes die ze in het mierenest organiseren.

Hij is een paard van Troje. Die mieren hebben er totaal geen belang bij dat die rupsen daar zitten. Sterker: zo'n rups is behoorlijk schadelijk voor zo'n

nest. Het kost ongeveer 250 mierenlarven om een rups groot te krijgen tot vlinder. Dat is veel, want die knooppieren maken kleine nesten, van rond de duizend werksters. Het komt voor dat de rupsen van het pimperlblauwtje hele nesten uitroeien. En toch brengen de knooppieren die rupsen zelf binnen.

De rups van het pimperlblauwtje heeft een aantal trucjes om die mieren ervan te overtuigen dat hij geen parasiet is, maar een van hen, een mierenlarve. Zo produceert hij in het laatste rupsensta-

De rupsen leven van de rooftochtjes die ze in het mierenest organiseren

dium met een speciale klier een suikerhoudend product. Daar zijn de mieren in die tijd, in de nazomer, helemaal verzot op, ze worden erdoor gelokt. Nog belangrijker is dat de rupsen de communicatiecode van de mieren hebben gekraakt. Mieren communiceren vooral op de wijze: ruik eens wat ik zeg. Dat doen ze met koolwaterstoffen. Die zijn zo samengesteld dat ze heel specifiek zijn voor een bepaalde mierensoort. Ook de rups van het pimperlblauwtje heeft een simpele versie van die koolstofmantel die deze mierensoort draagt om zich heen. De mieren denken dus: goh, dat is er een van ons, die moet ons nest in.

Ze maken ook geluidjes, de rupsen van het pimperlblauwtje. Vooral in de fase dat ze de waardplant verlaten hebben en op de grond zitten te wachten om opgepikt te worden. Een soort roffgeluidje, dat je als mens uiteraard niet kan horen, maar de mieren kunnen dat wel, en ze komen eropaf. Zo'n knooppier pakt de rups dan gewoon op en sleept hem mee naar het nest. Daar komt hij terecht tussen de mierenlarven. Maar die rups is een echte predator, die gaat op jacht. Hij heeft er geen voordeel bij om zoveel contact met de mieren en de larven te hebben. Dus gaat hij weg uit de broedkamer, hij verstopt zich een beetje, ergens in dat mierenest en probeert vooral geen aandacht op zich te vestigen. Alleen als hij honger heeft, komt hij in actie. Dan wandelt hij naar de broedkamers

en zoekt daar een mierenlarve uit. In het begin hebben ze nog een soort van capuchonnetje, omdat hun huid veel te groot is voor de rups die erin zit. Dan doen ze die capuchon over de larve en dan zie je gewoon de schrobewegingen. Toen ik dat voor het eerst zag, in het lab, dacht ik: oh, help, je zit tussen de werksters in, het valt op, ze pakken je. Maar die werksters doen helemaal niks, het lijkt alsof ze niets in de gaten hebben.

Op een gegeven moment is de rups natuurlijk stukken groter dan de mierenlarven, een dikke centimeter. Dan moet hij nog verpoppen. De rupsen zijn de winter doorgekomen, ze zijn in winterpauze geweest, ze hebben flinke schade toegebracht aan zo'n mierenest en nu kruipen ze weer omhoog. Ze verpoppen in de bovenste kamers van het mierenest, die zijn het warmst. Nog in het nest komt de vlinder uit de poppenhuid en kruipt hij naar buiten. Dan pas worden de vleugels gestrekt en wordt het gewoon de mooie vlinder zoals je die in de zomer op de hooilanden ziet vliegen.

Het is zaak om dan binnen de gemiddeld twee dagen dat pimperlblauwtjes leven te paren en eitjes af te zetten. Ze zijn enorm kieskeurig, want ze zetten alleen maar eitjes af op de grote pimperl als die nog helemaal groen is, met echt heel jonge groene knoppen. Daarnaast is het dus essentieel dat die mieren in de buurt zitten. Ik ben ervan overtuigd dat ze een manier hebben om dat waar te nemen. Andere wetenschappers denken daar anders over, maar uit mijn veldobservaties en onderzoekjes blijkt dat je bijna altijd mieren nesten vindt bij de plantjes waarop de pimperlblauwtjes hun eitjes afzetten.

Het zou best kunnen dat dit jaar een slecht jaar wordt voor het pimperlblauwtje. Dat zit in de ecologie van de soort besloten; na een succesvol jaar, waarin hij veel mieren nesten heeft geparasiteerd, zijn er het jaar daarop minder mieren en dus minder pimperlblauwtjes. De enige manier om ervoor te zorgen dat de populatie minder kwetsbaar wordt en zich uitbreidt, is het groter maken van het leefgebied. Dat zijn we nu aan het doen.

Rondom het kerngebied proberen we plekken te maken waar de grote pimperl, de moerassteekmier en het pimperlblauwtje kunnen floreren. En daarmee ook vele andere soorten. Dat kun je tuinieren noemen, maar ik zie het meer als herstellen wat ooit vernield is door menselijke hand. En als het lukt, heb je ook wat. Want waar het pimperlblauwtje vliegt, weet je: dit is het allerprachtigste natte, kruidenrijke hooiland dat er bestaat.

Irma Wynhoff (53) werkt bij De Vlinderstichting en is betrokken bij het Life+ Nature project Blues in the marshes, waarin natuurorganisaties, de gemeente Heusden en het Waterschap Aa en Maas samenwerken om blauwgraslanden te herstellen en de waterberging te verbeteren rond Natura 2000-gebied de Moerputten in Noord-Brabant.